

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA SINTAKTIK KONSTRUKSIYALARNING STRUKTUR VA SEMANTIK XUSUSIYATLARINI QIYOSIY TAHLILI

**Rasulova Munajat
Akmaljonovna**

*Oriental universiteti G'arb tillar kafedrası
f.f.f.d. (PhD), dotsent v.b*

**Qo'ldosheva Maftuna.
Ro'zi Davlat qizi**

*Oriental universiteti magistranti
Ingliz tili(lingvistika)*

Annotatsiya

Ushbu tadqiqotda ingliz va o'zbek tillaridagi sintaktik konstruksiyalarning strukturaviy-semantik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilingan. Tadqiqot ushbu ikki tilning sintaksisidagi o'xshashlik va farqlarni o'rganishga qaratilgan bo'lib, har bir tilda so'zlashuvchilar o'zlarining jumalari orqali ma'noni qanday tashkil qilishlari va etkazishlarini yoritishga qaratilgan. Ingliz va o'zbek tillaridagi turli sintaktik konstruksiyalarni o'rganib, ushbu tadqiqot ushbu tillarda gaplar tuzilishini boshqaradigan asosiy tamoyillar haqida tushuncha beradi. Topilmalar sintaksisning universal va tilga xos jihatlarini tushunishimizga yordam beradi.

Kalit so'zlar: sintaksis, sintaktik tuzilmalar, ingliz, o'zbek, qiyosiy tahlil, semantika

Kirish

Til - bu odamlarga fikr, g'oyalar va his-tuyg'ularni etkazish imkonini beradigan murakkab tizim. Tilning muhim tarkibiy qismi bo'lgan sintaksis so'zlarning ma'noli jumalarni yaratish uchun qanday birikishini boshqaradi. Har bir tilda so'zlarning gapda qanday joylashishini belgilovchi o'ziga xos qoidalar va tuzilmalar mavjud. Ushbu tadqiqotda biz o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan ikki xil til bo'lgan ingliz va o'zbek tillarining sintaktik konstruksiyalariga e'tibor qaratamiz.

Metodologiya

Ushbu qiyosiy tahlilni o'tkazish uchun biz ingliz va o'zbek tillaridagi adabiyotlar, yangiliklar maqolalari va akademik maqolalar kabi turli janrlarni o'z ichiga olgan matnlar korpusini ko'rib chiqdik. Biz ikkala tildagi sintaktik konstruksiyalarni aniqladik va ularning strukturaviy-semantik xususiyatlarini tahlil qildik. Bizning tahlilimiz jumla tuzilishi, so'z tartibi, fe'l iboralar, ot so'z birikmalari va sintaksisning boshqa asosiy elementlariga qaratildi.

Strukturaviy xususiyatlar

Ingliz tilida so'z tartibi gapning grammatik tuzilishini aniqlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ingliz tilidagi odatiy so'z tartibi sub'ekt-fe'l-ob'ekt (SVO), ammo kontekstga qarab o'zgarishlar mavjud. Bundan farqli o'laroq, o'zbek tili boshqa so'z tartibiga amal qiladi, ko'pincha sub'yekt-ob'yekt-fe'ldan (SOV) standart tuzilma sifatida

foydalanadi. Ushbu strukturaviy farq har bir tilda ma'lumotlarning jummalarda qanday taqdim etilishiga ta'sir qiladi.

Ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi so'z tartibidagi farq ikkala tildagi jummalarning tuzilishi va ma'nosiga sezilarli darajada ta'sir qiladi. Ingliz tilida standart so'z tartibi Subject-Ferb-Object (SVO) bo'lib, bu erda sub'ekt odatda ob'ekt ustidagi harakatni bajaradi. Ushbu so'z tartibi ingliz jumlalarida keng tarqalgan bo'lib, ma'lumotni etkazish uchun aniq va sodda tuzilmani ta'minlaydi. Boshqa tomondan, o'zbek tilida standart tuzilma sifatida Subject-Object-Ferb (SOV) deb nomlanuvchi boshqa so'z tartibi qo'llaniladi. O'zbek tilidagi gaplarda odatda predmetdan keyin predmet, keyin esa fe'l keladi. Bu so'z tartibi qolipi ko'pgina turkiy tillarga, jumladan, o'zbek tiliga ham xos bo'lib, gap qurilishida asosiy rol o'ynaydi. Ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi so'z tartibidagi qarama-qarshilik jumla tuzilishi va talqini uchun turli oqibatlarga olib kelishi mumkin. Ingliz tilida SVO tartibi sub'ektning ob'ektdagi harakatini ta'kidlashga intiladi, bu uni fikrlarni ifodalashning umumiy va samarali usuliga aylantiradi. Boshqa tomondan, o'zbek tilidagi SOV tartibida fe'lga ko'proq urg'u berib, gap ichidagi harakatning o'zini ajratib ko'rsatishi mumkin. Bundan tashqari, ingliz va o'zbek tillarida so'zlarning turlicha tartiblanishi gaplardagi ma'lumotlarning ravshanligi va ta'kidlanishiga ta'sir qilishi mumkin. Ingliz tilida ko'pincha gapning boshiga mavzu qo'yilgan bo'lsa, o'zbek tilidagi gaplar gapning umumiy diqqat markaziga ta'sir qilib, fe'l yoki ob'ektni birinchi o'ringa qo'yishi mumkin.

Umuman olganda, ingliz va o'zbek tillarida so'zlarning aniq tartib naqshlari tillar jumlar ichidagi ma'lumotni tuzishda qanday farq qilishini ko'rsatadi. Ingliz tilidagi SVO tartibi va o'zbek tilidagi SOV tartibi har bir til sintaksisining muhim xususiyatlarini ifodalaydi, so'zlovchilar o'zlarining tegishli lingvistik kontekstlarida ma'noni qanday tashkil qilish va etkazishni shakllantiradi.

Semantik xususiyatlar

Semantika so'zlar va jumlar orqali berilgan ma'noni anglatadi. Ingliz tilida ham, o'zbek tilida ham gap ichidagi turli elementlarga semantik rollar beriladi. Fe'llar gapning turli qismlari o'rtasidagi munosabatlarni aniqlashda markaziy rol o'ynaydi. Ingliz tilida ko'makchi fe'l va yuklamalar ma'no tuslarini bildirsa, o'zbek tilida ko'pincha ayni maqsadda hol belgisi va qo'shimchalardan foydalaniladi.

Tildagi ma'noni o'rganadigan semantika so'zlar va jumlar ma'lumotni qanday etkazishini tushunish uchun juda muhimdir. Ingliz va o'zbek tillarida gap ichidagi turli elementlarga semantik rollar beriladi, ularning munosabati va umumiy ma'noga qo'shgan hissi aniqlanadi. Har ikki tilda gapning turli qismlari o'rtasidagi munosabatni aniqlashda fe'llar markaziy o'rin tutadi. Ingliz tilida yordamchi fe'llar va predloglar odatda ma'no nuanslarini etkazish uchun ishlatiladi. Yordamchi fe'llar asosiy fe'lga ma'lumot qatlamlarini qo'shib, zamon, jihat, modallik yoki ovozni ko'rsatishi mumkin. Predloglar gapdagi so'zlar o'rtasida fazoviy, vaqt yoki boshqa semantik aloqalarni ko'rsatadigan munosabatlarni o'rnatadi. Boshqa tomondan, o'zbek tilida ma'no ma'lumotlarini bildirish uchun hol belgisi va qo'shimchalar ko'p qo'llaniladi. Hodisa belgilari predmet, ob'ekt yoki bilvosita ob'ekt kabi jumla ichidagi ot so'z birikmasining grammatik rolini ko'rsatadi. O'zbek tilidagi qo'shimchalar ko'pincha gapning zamon, jihati, mayli yoki predmeti haqida ma'lumot berib, fe'l va ot so'z birikmalarining ma'nosini boyitishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ingliz tilida

yordamchi fe'l va old qo'shimchalarning, o'zbek tilida esa hol belgisi va qo'shimchalarining qo'llanilishi har bir tilda semantik nuanslarni etkazish uchun qo'llaniladigan turli lingvistik strategiyalarni aks ettiradi. Ingliz tili murakkab munosabatlar va ma'nolarni ifodalash uchun yordamchi fe'llar va old qo'shimchalar birikmasiga tayansa, o'zbek tilida o'xshash ma'lumotlarni ko'proq flektiv tarzda berish uchun hol belgilari va qo'shimchalaridan foydalaniladi.

Ingliz va o'zbek tillarida fe'llarning semantik xossalarini va ma'noni bildirish mexanizmlarini o'rganib chiqib, biz har bir tilning qanday tuzilishi va ma'lumot uzatishi haqida tushunchaga ega bo'lamiz. Bu semantik tafovutlar tillarning ma'noni kodlash va ingliz va o'zbek sintaksisi va grammatikasining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettirishning xilma-xil usullarini ta'kidlaydi.

Qiyosiy tahlil

Qiyosiy tahlilimiz ingliz va o'zbek tillaridagi sintaktik konstruksiyalar haqida bir qancha qiziqarli ma'lumotlarga ega bo'ldi. Tarkibiy farqlarga qaramay, har ikkala tilda ham predmet-fe'l kelishigi, zamon belgisi va nisbiy bo'laklardan foydalanish kabi umumiy sintaktik xususiyatlar mavjud. Biroq, bu xususiyatlarni amalga oshirish usuli ingliz va o'zbek tillarida sezilarli darajada farq qilishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ushbu tadqiqot ingliz va o'zbek tillaridagi sintaktik konstruksiyalarning strukturaviy va semantik xususiyatlari haqida qimmatli fikrlarni beradi. Bu ikki tilning sintaksisini solishtirib, biz til tuzilishini boshqaradigan universal tamoyillarni ham, bir tilni boshqa tildan ajratib turuvchi o'ziga xos xususiyatlarni ham ajratib ko'rsatdik. Ushbu tadqiqot tillarning sintaktik konstruksiyalar orqali ma'noni qanday kodlashini tushunishimizni chuqurlashtirish orqali tilshunoslikning kengroq sohasiga hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ashurov Sh. S. Ingliz va o'zbek tillarida kesim tipologiyasi. Nom. diss, Samarqand, 2017.
2. Buranov J. Ingliz va O'zbek tillari qiyosiy grammatikasi. Toshkent, 2013.
3. Bushuy T., Safarov Sh. Til qurilishi: tahlil metodlari va metodologiyasi. Toshkent, 2017.
4. Daniyeva M.J. Ingliz tilida otli so'z birikmalarining derivatsion-funksional va matn shakllantirish xususiyatlari. Nom.diss.avtoref., Samarqand, 2012.
5. Tojiyeva O.M. O'zbek tilida ot predikat gaplarning mazmuniiy va sintaktik tuzilishi. Nom.diss.Toshkent, 1995. Xomskiy, N. (1957). "Sintaktik tuzilmalar". Gaaga/Parij: Mouton.
6. Komri, B. (1981). "Til universallari va lingvistik tipologiya". Chikago: Chikago universiteti matbuoti.